

Länsstyrelsen
Gävleborg

Miljöenheten
Hans Sjöberg
010 - 225 12 12
hans.sjoberg@lansstyrelsen.se

BESLUT

2016-05-23

Delgivningskvitto

1 (9)

Dnr 535-6252-15

Dossnr 51-101

Nilsson Kraft AB
c/o Per Nilsson
Ludvigsbergsvägen 7
818 31 Valbo

Angående Strömsbro kraftverk i Testeboån, Gävle kommun

Beslut

Länsstyrelsen förelägger Nilsson Kraft AB (org.nr 556265-0084) att senast 12 månader efter att detta beslut vunnit laga kraft lämna in en ansökan om tillstånd enligt 11 kapitlet 9 § miljöbalken för drift av kraftverk och bedrivande av vattenverksamhet vid Strömsbro kraftverk på fastigheten Strömsbro 77:1 i Gävle kommun. Ansökan ska även omfatta lagligförklaring av Strömsbro kraftverk med tillhörande anläggningsdelar i dess nuvarande utformning.

Länsstyrelsen förelägger vidare Nilsson Kraft AB (bolaget) om att låta kraftverket i Strömsbro stå helt stilla under ett dygn varje vecka under perioden 1 juli till den 15 oktober. Detta gäller från och med den 1 juli 2016 även om beslutet överklagas.

Beslutet är fattat med stöd av 26 kapitlet 9 och 26 §§, 11 kapitlet 8 och 9 §§ samt 2 kapitlet 3 § Miljöbalken.

Beslut om avgift

Nilsson Kraft AB ska betala avgift om 4 800 kronor för den tillsyn som länsstyrelsen utfört i detta ärende.

Specifikation av avgift

Upprättande av skrivelser

4 timmar á 800 kronor 3 200 kronor

Inläsning av material

2 timmar á 800 kronor 1 600 kronor

Summa 4 800 kronor

En faktura på ovanstående belopp kommer inom kort att skickas ut till er.

Beslutat om avgift fattas med stöd av 3 kapitlet 11 § i förordningen om avgifter för prövning och tillsyn (SFS 1998:940).

Bakgrund

Älvräddarnas samorganisation har den 6 oktober 2015 kommit in med en begäran till länsstyrelsen om att utföra tillsyn av Strömsbro kraftverk i

Testeboån. Älvräddarna framför i sin begäran bland annat att Testeboån är utsedd som en av få kvarvarande vildlaxälvar och att åtgärder för att skydda laxbeståndet därför måste prioriteras.

Enligt vad Älvräddarna känner till så finns det vid Strömsbro kraftverk sedan gammalt ett tillstånd för själva dämningen, men inte för själva kraftverket. Älvräddarna anser att det är otidsenligt att allmänna och insamlade medel används för att köpa loss spillvatten under viktiga tidsperioder för laxens uppgång. Kommer länsstyrelsen fram till att det är tveksamt om det finns tillstånd enligt 1918 års vattenlag eller senare, anser Älvräddarna att ett föreläggande om att söka miljöbalkstillstånd är en lämplig åtgärd.

Länsstyrelsen har den 21 mars 2016 tillsammans med begäran från Älvräddarna översänt ett upprättat förslag till föreläggande om att söka tillstånd m.m. för Strömsbro kraftverk till bolaget för kännedom och möjlighet att lämna synpunkter.

Bolagets yttrande

Bolaget har den 16 maj 2016 kommit in med ett yttrande över förslaget till föreläggande till länsstyrelsen. Till yttrande har bifogats Häradsdomen från 1887, en utredning från 1988 gjord av VA-Projekt AB angående tappning genom dammen vid Strömsbro kraftverk innehållande bland annat beräkningar av avbördningen i dammen och intagskanalen samt ett brev från länsstyrelsen 1993 angående installation av två ytterligare turbiner vid kraftverket på 100 kW och 30 kW.

Bolaget motsätter sig samtliga punkter i länsstyrelsens föreläggande med hänvisning till att:

- Bolaget anser sig ha tillstånd till drift av Strömsbro kraftverk i och med Häradsdomen från 1887, men även urminnes hävd då vattenhjulet togs i drift år 1852 med en utbyggnadsvattenföring som ungefär motsvarar dagens. Lagligheten styrks också av Vattendomstolens dom från 1993.
- Bolaget har i skrift och bilagor visat att den tidigare utbyggnadsvattenföringen på ca 7-8 m³/s överstämmer med nuvarande om bolaget stänger de två turbinerna som länsstyrelsen gav bolaget tillstånd att installera år 1993.
- Bolaget har visat med stöd av VA-projekts utredning att dammens utskov 1988 var identisk lik med den beskrivna dammbyggnaden i Häradsdomen. Därefter har det gjorts vissa förändringar på grund av försök med att förbättra fiskvandring som bolaget inte har deltagit i.
- Bolaget har visat att fortsatt oförändrad drift är det som bäst uppfyller kraven i 2 kapitlet 3 § miljöbalken med hänvisning till bland annat vattenkraftens ringa klimatpåverkan per producerad kWh. Bolaget anser

också att länsstyrelsen inte visat att det skulle uppstå någon miljönytta att stänga kraftverket en dag per vecka.

- Bolaget hävdar med stöd av förarbetena till 26 § i 26 kapitlet miljöbalken tillsammans med bolagets uppgift om att uppgång av lax under 2015 var god, att det inte finns skäl för ett verkställighetsförordnande rörande stopp av kraftverket för laxens uppvandring.
- Bolaget hävdar med bland annat stöd av vad som framförts i Miljöbalkskommitténs betänkande om införande av EU:s ramdirektiv för vatten (SOU 2012:187, sid 184) och Regeringens kommittédirektiv (2012:29) till vattenverksamhetsutredningen att länsstyrelsen inte har något stöd för ett föreläggande om att söka tillstånd för vattenverksamhet enligt 26 kapitlet 9 § miljöbalken.

Bolaget framför vidare att länsstyrelsen har använt sig av ett felaktigt underlag i sitt ställningstagande. Bland annat så har länsstyrelsen uppgivit att utbyggnadsvattenföringen och effekten vid Strömsbro kraftverk är 13 m³/s respektive 780 kW. Enligt bolaget är utbyggnadsvattenföringen idag 9 m³/s och effekten 700 kW. Vidare framför bolaget att tidigare vattenhjul på platsen förbrukade betydligt mer vatten än vad länsstyrelsen utgått från.

Den turbin på 500 hk som installerades 1896 hade enligt bolaget en trolig verkningsgrad på inte mer än 50 – 60 %. Det är därför helt felaktigt av länsstyrelsen att påstå att dagens vattenkraftverk har ett större behov av vatten än den anläggningen som fanns 1882. Den enda skillnaden är de turbiner som installerades på 1990-talet som motsvarar ca 1 m³/s. Bolaget kan acceptera att upphöra med driften av de två turbiner som togs i drift under 1990-talet efter tillstånd från länsstyrelsen.

Länsstyrelsens motivering

Föreläggande om att söka tillstånd

För dammanläggningen vid Strömsbro finns det ett tillstånd enligt ett utslag av Gästriklands Östra tingslags häradsrätt den 26 september 1887. Tillståndet avsåg rätt att få anlägga en damm som skulle användas för drivande och samlande av vatten till Gefle Manufaktur Aktiebolags vattenhjul som drev ett spinneri vid Stigslund. Av utslaget framgår att Häradsrättens prövning avsåg just själva anläggandet av en damm och inte avledning av vatten och utnyttjande av vattenkraft.

I 1887 års häradsdom fanns bestämmelser om att en öppning ska finnas i dammen för att möjliggöra fiskvandring. Denna bestämmelse har efter en ansökan om omprövning av Kammarkollegiet sedan ändrats av Vatten-

domstolen vid Stockholms tingsrätt genom dom den 14 oktober 1993 i mål VA 21/1993.

Länsstyrelsen har efter genomgång i myndighetens register och arkiv samt i vattenboken där alla domar ska finns registrerade inte hittat några andra domar kopplade till damm och kraftverk vid Strömsbro än de som omnämns ovan. Bolaget har heller inte hävdats att det skulle finnas någon ytterligare prövning/dom för Strömsbro kraftverk. Någon vattenrättslig prövning av själva vattenavledningen och driften av Strömsbro kraftverk har därmed aldrig skett.

Bolaget har förutom 1887 års häradsdom även åberopat urminnes hävd som stöd för att tillstånd finns för den vattenverksamhet som idag bedrivs vid Strömsbro kraftverk.

Mark- och miljööverdomstolen har ibland annat genom dom i mål M 7542-15 som avsåg föreläggande om att söka tillstånd för vattenverksamhet för drift av ett vattenkraftverk uttalat att urminnes hävd kan utgöra en särskild rättighet att förfoga över vattnet, men att det inte kan jämföras med ett tillstånd enligt miljöbalken. Någon rättsverkan enligt 24 kapitlet 1 § miljöbalken kan enligt Mark- och miljööverdomstolen heller inte erhållas eftersom några frågor aldrig prövats.

Länsstyrelsen anser att urminnes hävd inte heller kan åberopas som rättighet för dagens verksamhet vid Strömsbro kraftverk då denna påtagligt har förändrats sedan tiden då hävden enligt rättspraxis ska ha inletts (senast år 1882). Vid tiden för Häradsrättens prövning 1887 fanns ett vattenhjul på platsen som utnyttjades för drift av en textilfabrik (spinneri/väveri). Sedan dessa har flera förändringar skett. År 1890 installerades en turbin på 120 hk och år 1896 ersattes vattenhjulet med en turbin på 500 hk. Ytterligare utbyggnad av vattenkraftproduktionen har sedan skett under bland annat 1980-talet. Idag är anläggningen utbyggd enligt bolagets uppgift till totalt 700 kW, med en utbyggnadsvattenföring på 9 m³/s.

Dagens anläggning har som framgår ovan en helt annan utformning med förändrad vattenhushållning än den anläggning som fanns på platsen år 1882. Utnyttjande av ett vattenhjul för mekanisk drift av väveri/spinneri på platsen är enligt länsstyrelsens uppfattning väsentligt annorlunda jämfört med kontinuerlig drift för produktion av el till ett elnät.

Bolaget har framfört att länsstyrelsen inte skulle ha lagstöd för att förelägga om att tillstånd ska sökas till vattenverksamhet. Länsstyrelsen anser att det efter alla avgörande i Mark- och miljööverdomstolen de senaste åren där överklagan av föreläggande om att söka tillstånd för vattenverksamhet/vattenkraftverk

prövats, är helt klarlagt att länsstyrelsen har det lagstöd som krävs för att med stöd av 26 kapitlet 9 § miljöbalken utförda ett sådant föreläggande. Havs- och vattenmyndigheten har gjort en sammanställning av ett flertal domar där frågan om föreläggande om att söka tillstånd prövats, denna bifogas detta beslut.

Strömsbro kraftverk ligger nära Testeboåns mynning i havet och ån är ett utpekad värdefullt vattendrag med flera Natura 2000-områden och naturreservat. Ån har vidare efter stora ansträngningar från allmän och ideell fiskevård fått status som vildlaxälv. Länsstyrelsen anser att det därför är angeläget ur miljösynpunkt att få verksamheten vid Strömsbro kraftverk prövad för bedömning av dess påverkan på vattenmiljön samt behov av begränsningar och skyddsåtgärder enligt 2 kapitlet 3 § miljöbalken.

Med stöd av vad som framförs ovan anser länsstyrelsen att det är befogat att förelägga bolaget om att söka tillstånd enligt miljöbalken för den vattenkraftproduktion och vattenverksamhet som idag sker vid Strömsbro kraftverk. Då flera förändringar har utförts av framfört allt vattenkraftstationen, men till viss del även tillhörande dammanläggning, anser länsstyrelsen att ansökan även ska omfatta lagligförklaring av dagens kraftstation och regleringsdamm.

Länsstyrelsen bedömer att ett år är skäligen tid för att genomföra samråd och ta fram en ansökan med miljökonsekvensbeskrivning för Strömsbro kraftverk.

Behovet av stopp av Strömsbro kraftverk under laxens vandringsperiod

Länsstyrelsen delar Älvräddarnas uppfattning kring Testeboåns värde som en av få kvarvarande vildlaxälvar. Länsstyrelsen har under lång tid tillsammans med bland annat Gävle kommun och fiskevårdsintressen kring Testeboån arbetat för en återetablering av ett livskraftigt vildlaxbestånd i ån. Testeboån mellan mynningen i havet ca en km nedströms dammen vid Strömsbro kraftverk och Oslättfors (17 km uppströms havet) består av två Natura 2000-områden enligt art och habitatdirektivet. I bevarandeplanerna för dessa områden pekas bland annat lax ut som en av de ingående skyddsvärda arterna. Första vandringshindret efter Strömsbro kraftverk är Oslättfors och ån på denna sträcka är förhållandevis opåverkad av flottledsresningar. Förutom nämnda Natura 2000-områden finns det ett antal naturreservat på denna å-sträcka som ytterligare visar på vilka stora naturvärden som finns i ån.

En fungerande vandringspassage vid dammen tillhörande Strömsbro kraftverk är av stor betydelse för flera av de utpekade naturvärdena i ån. Att vandringsvägen fungerar under laxens uppvandring är vidare helt nödvändigt för att Testeboåns status som vildlaxälv ska kunna bestå och utvecklas. Vid drift av kraftverket går huvudelen av åns vattenföring normalt genom kraftverket vilket

gör att lax och annan fisk har svårt att hitta upp till fiskvägen vid regleringsdammen. Fisken ställer sig då istället nedanför kraftverkets utlopp.

Allmänna naturvårdsmedel har via föremedling av länsstyrelsen använts för att bekosta stopp av Strömsbro kraftverk under den kritiska vandringsperioden för framför allt lax under ett antal år. Under 2015 bekostade dessa medel ersättning till bolaget för att låta kraftverket stå stilla två dygn per vecka under en längre period sommar och höst. Erfarenheten av dessa köpta driftstopp har visat på att stoppen varit nödvändiga för att få en någorlunda fungerande uppvandring av lax. Den uppvandring av lax som skedde under 2015 var alltså beroende av att kraftverket då stod stilla. Någon stor uppvandring var det inte fråga om utan det är helt nödvändigt med fortsatta stopp av kraftverket under vandringsperioder för att trygga Testeboåns status som vildlaxälv. Detta bekräftas av Gävle kommun och personer som sköter fiskvägen med fiskräknare och fällan vid dammen som används för att följa upp omfattningen på utvandrande fisk och smolt.

Förändringar vid Strömsbro kraftverk

Bolaget framför att tidigare vattenverk haft ett vattenbehov (utbyggnads-vattenföring) på ca 7-8 m³/s och att den 2,4 m breda öppningen för fiskens framkomst enligt 1887 års Häradsdomen fick stängas vid en vattenföring som understeg 7 m³/s i intagskanalen. Enligt 1887 års Häradsdom fick öppningen för fiskens framkomst stängas först när vattennivån gick under 0,64 m över dammens tröskel. Vid den vattennivån var vattenflödet genom ”fisköppningen” ca 2 m³/s enligt VA-projekts utredning från 1988. Om det då samtidigt skulle få rinna 7 m³/s i intagskanalen kunde fisköppningen då få stängas när vattenflödet i ån var lägre än 9 m³/s. Länsstyrelsen anser att detta rimligen inte kan ha varit Häradsrättens mening då det innebär att öppningen för fiskens framkomst skulle få vara stängd under mer än halva året. Detta eftersom medelvattenföringen i Testeboån vid Strömsbro är 12 m³/s och varaktigheten av flöden större än 7,5 m³/s är 50 %.

Av Häradsrättens dom framgår att utgångspunkten var att öppningen för fisken fick stängas när vattenföringen i ån var så pass ringa att fisken inte kunde ta sig upp, så som det såg ut innan dammen uppfördes enligt tillståndet. Den vattenföringen bedömer länsstyrelsen mer troligt borde legat runt normal lågvattenföring 3,1 m³/s än 9 m³/s.

Det vattenhjul som fanns på platsen vid 1887 års prövning ersattes år 1896 med en turbin på 500 hk motsvarande 335 kW att jämföra med dagens installerade effekt enligt bolagets uppgift på 700 kW. Även vid en något lägre fallhöjd än dagens och en verkningsgrad så låg som 60 % borde den tidigare turbinen inte

slukat mer vatten än högst 6 m³/s att jämföra med dagens 9 m³/s enligt bolagets uppgifter.

Bolaget hänvisar till att uppgiften om dagens effekt på kraftstationen bekräftas av godkända anläggningar för elcertifikat. För anläggningar som plockades bort ur elcertifikatsystemet 2013 finns Strömsbro kraftverk med på en av Energimyndigheten upprättad lista (bifogas). Där framgår att den installerade effekten var 700 kW med idrifttagningsdatum den 6 maj 1983, d.v.s. innan installationen av två nya turbiner på 1990-talet. Vad den installerade effekten totalt är idag och vilken utbyggnadsvattenföring som anläggningen har idag i förhållande till anläggningen i slutet av 1800-talet anser länsstyrelsen är oklart. Det är dock klarlagt att de skett en förändring av anläggningen vid flera tillfällen under 1900-talet bland annat på 1980-talet och 1990-talet och att det skett en betydande effektökning vid kraftverket. Länsstyrelsen anser att det är troligt att en icke obetydlig del av den ökade effekten vid kraftverket har uppnåtts genom att mer vatten avleddes från ån. En närmare genomgång av historiken och förändringar av Strömsbro kraftverk framgår av ett upprättat PM från 1987 över föreskrifter om tappningen vid Strömsbro, vilket bifogas detta beslut.

Miljöeffekter av de förändringar som genomförts vid Strömsbro kraftverk

Det utnyttjande av vattenkraften som fanns på platsen år 1887 bedömer länsstyrelsen (vilket framgår ovan) hade ett lägre vattenbehov jämfört med dagens anläggning. Vidare var det en vattenkraftsanläggning som drevs under arbetstid i fabriken och inte som dagens kraftstation 24 timmar om dygnet alla årets dagar så länge vattentillgången är tillräcklig. Med en i genomsnitt mindre avledning av vatten från forsén vid Strömsbro kraftverk och samtidigt återkommande stopp av driften hade bland annat förhållande för uppvandring av lax varit betydligt gynnsammare än vid dagens driftförhållanden.

Föreläggande om stopp av Strömsbro kraftverk under laxens vandringsperiod

Vid närmare granskning av vilka tillstånd som finns för drift av Strömsbro kraftverk har det visat sig att själva kraftverksdriften aldrig varit föremål för någon rättslig prövning. Det innefattar alla de förändringar av kraftverket och dess drift som skett under årens lopp bland annat under 1980-talet och 1990-talet. Något rättskraftigt tillstånd enligt 24 kapitlet 1 § miljöbalken för dagens drift av kraftverket finns därmed inte.

Länsstyrelsen anser att det är angeläget med fortsatta stopp av kraftverket under laxen uppvandring. Då det inte finns något rättskraftigt tillstånd för dagens kraftverksdrift delar länsstyrelsens Älvräddarnas uppfattning om att allmänna medel fortsättningsvis inte borde bekosta stopp av kraftverket under laxens vandring. Att stoppa kraftverket under vissa tider för att möjliggöra

uppvandring av bland annat lax är istället en skyldighet för kraftverksägaren som enligt länsstyrelsens mening följer av 2 kapitlet 3 § miljöbalken. Detta särskilt med beaktande av de förändringar som skett vid kraftverket utan någon föregående prövning.

Tidigare stopp av Strömsbro kraftverk under laxens vandringsperiod som bekostats med allmänna naturvårdsmedel har visat på att ett dygns stopp av kraftverket gör att en del av laxen hinner söka sig upp efter forsen till regleringsdammen och fiskvägen. Det är ur fiskvandringssynpunkt önskvärt med ett stopp som varar 48 timmar per vecka under vandringsperioden, men ett stopp under ett dygn bedöms som en acceptabel minimumnivå för en någorlunda fungerande uppvandring av framför allt lax.

I avvaktan på en tillståndsprövning av dagens kraftverksdrift anser länsstyrelsen att det finns starka miljöskäl till att med stöd av 26 kap. 9 § och 2 kap. 3 § miljöbalken inskränka driften av kraftverket. Ett stopp av kraftverket enligt länsstyrelsens föreläggande under antagande att kraftverket under perioden hade kunnat köras för fullt motsvarar ett flöde på 0,5 m³/s som årsmedel och en förlust av årsproduktionen vid kraftverket på ca 4 %. Länsstyrelsen anser att det är en högst skälig inskränkning i förhållande till miljönyttan. Bolaget har uppgivit att de kan upphöra med produktionen i de turbiner som installerades på 1990-talet på 100 respektive 30 kW. Ett sådant upphörande borde enligt länsstyrelsens bedömning ge upphov till en förlust i kraftproduktion som minst omfattar 15 dagars stillestånd under perioden juli till 15 oktober. Ur miljösynpunkt är det dock betydligt viktigare med ett totalstopp under begränsad tid än en generell minskning av vattenavledningen.

Verkställighetsförordnande

Enligt 26 kapitlet 26 § miljöbalken får en tillsynsmyndighet bestämma att dess beslut ska gälla omedelbart även om det överklagas. Av förarbeten till miljöbalken (Prop 1997/98:45 s 920) framgår att verkställighetsförordnande bör i första hand förbehållas ärenden där skyndsamma åtgärder krävs för att förhindra skador eller olägenheter. Verkställighetsförordnande bör också kunna meddelas i de fall villkor i tillståndsbeslut som meddelats med stöd av miljöbalken inte har iakttagits. Uppvandringen av lax är beroende av begränsade stopp av kraftverket. Om inte det sker så riskerar Testeboåns status som vildlaxälv att gå förlorad. Försämrade uppvandringsmöjligheter skadar också de utpekade värdena i de Natura 2000-områden som finns i Testeboån uppströms kraftverket.

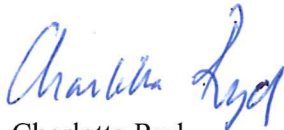
Av vad som framgår ovan är begränsade stopp av kraftverket under vandringstiden en mycket central åtgärd för laxens uppvandring. Länsstyrelsen anser därför att det för att undvika skada på laxbeståndet i Testeboån krävs att

föreläggande om stopp av kraftverket kan gälla från och med vandringsperioden 2016 även om beslutet överklagas.

Genom att inte söka tillstånd för den utbyggnaden av vattenkraften som genomförts vid Strömsbro kraftverk har vidare aldrig några villkor om skyddsåtgärder och begränsningar kunnat föreskrivas för den påverkan som den dagens produktion och avledning av vatten från forsen medför. Länsstyrelsen anser därför att ett verkställighetsförordnande i detta fall är motiverat.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas till Mark- och miljödomstolen, se bilaga.

Charlotta Ryd

Hans Sjöberg

Bilaga:

1. Hur man överklagar
2. PM 1987-07-06 Föreskrifter om tappning genom dammen i Strömsbro m.m.
3. Avskrift av Häradsrättens dom 1887-09-26
4. Vattendom 1993-10-14, VA 21/92
5. Hav- och vattenmyndighetens vägledning rörande urminnes hävd och vattenkraftverk
6. Energimyndighetens förteckning över helt eller delvis utfasade anläggningar ur el-certifikatssystemet 2013-01-01

Kopia till:

Samhällsbyggnad, Gävle kommun, samhallsbyggnad@gavle.se

Älvraddarna, c/o Christer Borg, christer.borg@alvraddarna.se

Kultur- och fritidsförvaltningen Gävle kommun, par.granstrom@gavle.se

